

LEKSYKON
AKSJOLOGICZNY
Słowian i ich sąsiadów

Tom 7

DEMOKRACJA

KONWERSATORIUM

LEKSYKON AKSJOLOGICZNY Słowian i ich sąsiadów

pod redakcją Jerzego Bartmińskiego

7

DEMOKRACJA

Redakcja
Jerzy Bartmiński
Monika Grzeszczak
Alena Rudenka

Lublin–Warszawa 2024

Recenzja tomu:

prof. dr hab. Alla Kozhinowa, Instytut Języka Polskiego Polskiej Akademii Nauk, Kraków
[Institute of Polish Language of the Polish Academy of Sciences, Cracow, Poland]

Recenzenci poszczególnych artykułów:

Maciej Abramowicz, Dorota Brzozowska, Natalia Długosz, Iliana Genew-Puhalewa,
Natalia Iwaszyna, Alla Kozhinowa, Jadwiga Kozłowska-Doda, Anna Kretschmer,
Cyprian Mielczarski, Jerzy Molas, Stanisława Niebrzegowska-Bartmińska,
Aleksandra Niewiara, Dorota Pazio-Wlazłowska, Stana Ristić, Ryszard Vorbrich

Redakcja językowa: Julia Gurskaja, Olga Kowalczyk, Piotr Styk

Skład: Janusz Świnarski

Projekt okładki: Jerzy Pieńkowski

Ministerstwo
Edukacji i Nauki

**Dokonała
Nauka**

Publikacja dofinansowana ze środków budżetu państwa,
przyznanych przez Ministra Edukacji i Nauki w ramach
Programu „Dokonała Nauka II – wsparcie monografii
naukowych” w ramach projektu nr MONOG/SN/0076/2023/01

[The work was co-financed from the state funds granted
by the Polish Minister of Education and Science under
the Programme “Excellent Science II – Support for
Scientific Monographs”, Project No. MONOG/SN/0076/2023/01]

© Copyright by Jerzy Bartmiński, Monika Grzeszczak, Alena Rudenka & the respective authors

This is an Open Access book distributed under the terms of the Creative Commons
Attribution 4.0 International License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0>),
which permits redistribution, commercial and non-commercial, provided that the book
is properly cited.

ISBN: 978-83-66369-88-7 [druk] (ISPAN)

ISBN: 978-83-66369-61-0 [e-book] (ISPAN)

ISBN: 978-83-227-9842-3 [druk] (Wydawnictwo UMCS)

ISBN: 978-83-227-9843-0 [e-book] (Wydawnictwo UMCS)

DOI: <https://doi.org/10.11649/978-83-66369-61-0>

Instytut Sławistyki Polskiej Akademii Nauk

[Institute of Slavic Studies, Polish Academy of Sciences]

ul. Jaracza 1, 00-378, Warszawa,

tel. 22 827 17 41, wydawnictwo@ispan.edu.pl, www.ispan.edu.pl

Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej

[Publishing House of Maria Curie-Skłodowska University in Lublin]

ul. Radziszewskiego 11, 20-031 Lublin,

tel. 81 537 53 04, <https://wydawnictwo.umcs.eu>,

wydawnictwo@umcs.eu

DEMOKRACJA w litewskim dyskursie

Irena Smetonienė

Dla Litwinów demokracja jest ustrojem politycznym, władzą zależną od społeczeństwa, zespołu, woli większości, wyłanianą w wolnych wyborach, gdy decyzje podejmowane są na zasadzie konsensusu, szanowane jest zdanie każdego obywatela, zapewniona jest równość rasowa, równość płci i równość społeczna, a także wolności człowieka, dominuje tolerancja i sprawiedliwość, wszyscy obywatele czują się bezpiecznie i uczestniczą w rządzeniu państwem, zespołem, partią.

Litwini zdecydowanie wybrali zachodnią demokratyczną formę rządów, znają i starają się pielęgnować jej podstawowe wartości, ale demokracja na Litwie wciąż pozostaje w sferze aspiracji, trzeba się jej jeszcze uczyć, nie jest taka, jak na Zachodzie. Elity poszukują powodów, dla których tak trudno o demokrację w kraju, i jako jeden z nich widzą chęć rządzących do wykorzystania demokracji do osobistych celów, zemsty oraz wzajemnych rozgrywek. Społeczeństwo jest sfrustrowane ciągłymi niepowodzeniami, szerzeniem się idei neoliberalizmu, ale też nie jest w stanie wyrwać się z myślenia sowieckiego. Demokracja obejmuje współcześnie to, z czym nie ma nic wspólnego; zapomina się, że demokracja nie jest chaosem ani anarchią, gdyż nieograniczona wolność podważa zasady demokracji, jest nie do opanowania, zaś w demokracji są pewne zasady, których należy przestrzegać.

1. Wprowadzenie

Demokracja odegrała raczej niewielką rolę w historii ludzkości; większość myślicieli widziała więcej jej wad niż zalet. O demokracji mówi się nie tylko w literaturze naukowej, także politycy, dziennikarze i opinia publiczna wyrażają swoje stanowisko na jej temat w różnych komentarzach.

Znaczenie demokracji zaczęto bardziej doceniać po II wojnie światowej. Utrwaliła się koncepcja demokracji liberalnej obejmującej konstytucyjny porządek państwa. Za liberalny uważany jest sy-

stem polityczny, w którym prawa jednostki i różnych grup są dobrze chronione oraz w którym istnieją niezależne od państwa sfery społeczeństwa obywatelskiego i życia prywatnego. Według Jeana Grugela „małżeństwo” terminów „demokracja” i „liberalizm” okazało się sukcesem. Demokracja liberalna zaczęła być postrzegana jako jedyna forma demokracji, a szczególnie jako przeciwieństwo komunizmu i faszyzmu (więcej zob. Spurga 2012).

Litwa była i nadal pozostaje wschodnim pograniczem cywilizacji zachodniej; przez cały XIX i połowę XX wieku była pod panowaniem innej cywilizacji. Dlatego też w litewskiej przestrzeni kulturowej splatają się bardzo różne wartości, na przykład skrajny indywidualizm i słaba aktywność społeczna. Z wielkim trudem dałoby się zaszczepić na Litwie ducha demokracji nowoczesnej, gdybyśmy nie żyli właśnie w epoce demokracji. Tylko aktywne prozachodnie społeczeństwo obywatelskie Litwy może zagwarantować pomyślny rozwój nowoczesnej demokracji w warunkach globalizacji. Aby to zrobić, musimy poznać mocne i słabe strony naszego społeczeństwa obywatelskiego.

9 lutego 1991 roku odbyło się na Litwie referendum niepodległościowe. Ponad 90% głosujących, którzy stanowili więcej niż 76% wszystkich obywateli posiadających czynne prawo wyborcze, opowiedziało się za niepodległą i demokratyczną Litwą. Naród litewski raz jeszcze potwierdził obroną drogę niepodległości, wierność historycznym Aktom z 16 lutego 1918 roku i 11 marca 1990 roku oraz przywiązanie do tradycji litewskiego ruchu oporu. Ale co innego wybór, a co innego – życie według wybranego modelu. „Jednak w praktyce demokracja bezpośrednia na Litwie jest ledwo zauważalna. Mało tego, coraz mniej obywateli ma zaufanie do demokracji przedstawicielskiej”¹ (Beržiūnas 2021). Litewskie elity świadomie lub nieświadomie promują dwie sprzeczne wartości – służbę publiczną państwu i kontrolę państwową. Ta sprzeczność stwarza sprzyjające warunki dla rozprzestrzeniania się biurokracji, skutecznie zawęża, a nawet eliminuje osobistą odpowiedzialność prawną i zamienia władzę w biznes. Zachodnia koncepcja społeczeństwa obywatelskiego jest nierozzerwalnie związana z ideą związku między wolnością a odpowiedzialnością członków społeczeństwa. Jednak w społeczeństwie litewskim żywe jest błędne przekonanie, że jednostka może być całkowicie wolna i że wolność to brak ograniczeń.

¹ *Vis dėlto tiesioginės demokratijos praktikos Lietuvoje vos pastebimos. Maža to, vis mažiau piliečių pasitikti atstovaujamaja demokratija.*

Współczesne społeczeństwo litewskie przechodzi jeden z najtrudniejszych etapów swojego rozwoju; jego cechą charakterystyczną jest dezorganizacja społeczna – słaby, pękający, a nawet zerwany związek między wartościami kulturowymi a normami zachowań społecznych. Dezorganizacja społeczna jest wynikiem zakłócenia stosunków i integracji społecznej, co – obiektywnie rzecz ujmując – spowodowane było przywróceniem narodowi litewskiemu ustroju państwowego i przejściem od totalitaryzmu sowieckiego do demokratycznego porządku społecznego. To przejście stanowiło proces, w którym konieczna była transformacja struktury społeczeństwa, a zwłaszcza jego instytucji – moralności i prawa. Dezorganizacja społeczna jest nieuniknionym negatywnym zjawiskiem związanym z przebudową struktury społecznej, która zmienia się wraz ze wzmocnieniem funkcji kontroli społecznej i wzrostem kapitału społecznego. Jednak kontrola społeczna i kapitał społeczny na Litwie nie umocniły się jeszcze na tyle, aby zapewnić umocnienie związku między ogólnymi wartościami kulturowymi a normami zachowań społecznych. Wpłynęło na to przede wszystkim ukształtowanie się stanu moralnego i prawnego, który nie odpowiadał interesom społecznym: społeczeństwo, a zwłaszcza jego elity, zbyt mało uwagi przywiązywało do umacniania związku między rozszerzaniem granic wolności a wartościami społecznymi (więcej zob. Imbrasaitė, Žilys, Bartuškaitė 2011; Nefas, Smalskys, Šlapkauskas 2011).

2. Krótki przegląd badań nad konceptem

Naukowcy podejmują temat demokracji w takim czy innym aspekcie w opracowaniach, rozprawach, artykułach naukowych. Poza już wspomnianymi należy wyróżnić takie prace, jak: P. Ragauskas *Demokratijos sampratos atspindžiai Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje* [Przejawy pojęcia demokracji w orzecznictwie Sądu Konstytucyjnego Litwy, 2016], R. Grigas *Tautinė savivoka* [Samoświadomość narodowa, 2001], *Teisė ir demokratija. Demokratija Lietuvoje: tarp Vakarų ir Rytų* [Prawo i demokracja. Demokracja na Litwie: między Zachodem a Wschodem, 1990–2007] (2009), R. Žiliukaitė, A. Ramonaitė, L. Nevinskaitė, V. Beresnevičiūtė, I. Vinogradnaitė *Neatrasta galia: Lietuvos pilietinės visuomenės žemėlapis* [Nieodkryta moc. Mapa litewskiego społeczeństwa obywatelskiego, 2006], A. Jokubaitis *Politika be vertybių* [Polityka bez wartości, 2008], Z. Norkus *Kokia demokratija, koks kapitalizmas? Pokomunistinė*

transformacija Lietuvoje lyginamosios istorinės sociologijos požiūriu [Jaka demokracja, jaki kapitalizm? Transformacja postkomunistyczna na Litwie z punktu widzenia porównawczej socjologii historycznej, 2008], A. Degutis *Kaip galima liberalizmo tironija* [Jak jest możliwa tyrania liberalizmu, 2010], E. Spruogis *Šiuolaikinės demokratinės valstybės socialinė paskirtis ir funkcijos* [Przeznaczenie społeczne i funkcje nowoczesnego państwa demokratycznego, rozprawa doktorska, 2002].

Szczególnie dużo refleksji na temat demokracji pojawia się w mediach. Komentarze i artykuły dla opinii publicznej piszą naukowcy (filozofowie, socjologowie, politolodzy), dziennikarze, na przykład: E. Aleksandravičius *Prie laisvės dvidešimtmečio slenksčio: kodėl neįstengiame džiaugtis Lietuvos laimėjimais?* [U progu dwudziestu lat wolności. Dlaczego nie możemy cieszyć się z osiągnięć Litwy?] (bernardinai.lt.); L. Donskis *Atsitokėjimo ir lūžio metas* [Czas opanowania i przełomu] (bernardinai.lt.); V. Kukulas *Pagaliau išsiaiškinkim savo tautybę* [Wreszcie poznajmy naszą narodowość] (delfi.lt); J. Karosas *Mūsų demokratijos pamatų tikrinimas. I ir II dalys*. [Badanie fundamentów naszej demokracji. Części I i II] (delfi.lt); V. Laučius *Politikai paniškai bijo teisės balsuoti internet* [Politycy panicznie boją się głosowania online] (delfi.lt); V. Radžvilas [Wsyzający wir globalizmu. Mit czy rzeczywistość] (lrytas.lt); V. Beržiūnas *Apie demokratiją Lietuvoje* [O demokracji na Litwie] (delfi.lt) i in.

3. Koncept w świetle danych systemowych

Analizę danych słownikowych należałoby rozpocząć od *Tarptautinių žodžių žodynas* [Słownika wyrazów obcych, TŻŻ], gdyż *demokracja* to wyraz grecki, który w języku litewskim ma status wyrazu obcego. Wspomniany słownik zawiera dwa znaczenia analizowanego leksemu: *demokrātija* [gr. *dēmokratia* – ‘władza ludu’] to: 1) ‘valdžia, faktiškai ar formaliai kylanti iš visuomenės (bendruomenės) daugumos valios’ [władza, która faktycznie lub formalnie wynika z woli większości społeczeństwa (wspólnoty)]; 2) ‘visuomeninių organizacijų, darbo kolektyvų tvarkymosi principas, pagrįstas narių savaveiksmiškumu, aktyviu dalyvavimu organizacijų veikloje ir vadovavime; vadovaujančiųjų organų renkamas, pakeičiamumas, atsiskaitomumas kolektyvui’ [zasada kierowania organizacjami publicznymi i zespołami pracowniczymi oparta na samodzielności członków, aktywnym udziale w działalności i kierowaniu organiza-

cjami; możliwość wyboru, zamiennność organów zarządzających, odpowiedzialność przed zespołem].

Jak widać, pierwsze znaczenie jest najbliższe greckiemu wyrazowi, drugie zaś obejmuje realia dnia dzisiejszego, wymieniane są zespoły pracownicze, organizacje. Podobnie demokracja jest definiowana w słownikach języka litewskiego.

Lietuvių kalbos žodynas [Słownik języka litewskiego, LKŽ] podaje następujące znaczenia: 1) DŽ ‘politinė santvarka, kai valdžia priklausoma renkams atstovams’ [DŽ (duży słownik): ustrój polityczny, w którym władza należy do wybranych przedstawicieli]; 2) ‘organizacijos vadovybės renkamas bei jos priklausomas nuo narių daugumos valios: *Vidinė partijos demokratija*’ [wybieralność kierownictwa organizacji i jego uzależnienie od woli większości członków: *Demokracja wewnątrzpartyjna*].

Dabartinės lietuvių kalbos žodynas [Słownik współczesnego języka litewskiego, DLKŽ] rejestruje znaczenia: 1) ‘politinė valdžia, priklausanti nuo visuomenės valios’ [władza polityczna zależna od woli społeczeństwa]; 2) ‘organizacijos vadovybės renkamas bei jos priklausomas nuo narių valios: *Vidinė partijos demokratija*’ [wybieralność kierownictwa organizacji i jego uzależnienie od woli większości członków: *Demokracja wewnątrzpartyjna*].

Znaczenia podane w LKŽ i DLKŽ są zbliżone, chodzi o ustrój polityczny, prawo do głosowania, reprezentację, udział w zarządzaniu organizacją, a partie pojawiają się obok organizacji.

W *Antonimų žodynas* [Słowniku antonimów] pojawia się jeden antonim wyrazu *demokracja*. Jako że *demokratija* ‘demokracja’ jest władzą polityczną zależną od woli społeczeństwa, przeciwieństwem dla tego leksemu jest *autokrātija* ‘autokracja’ – władza polityczna należąca do jednej osoby. Antonim jeszcze bardziej podkreśla istotę pojęcia – demokracja to władza społeczeństwa.

W *Sisteminis lietuvių kalbos žodynas* [Systemowym słowniku języka litewskiego] zawartych jest wiele wyrazów związanych z *demokracją*. Nie można ich uznać za synonimy, ponieważ nie mogą zastępować się nawzajem. Niektóre z nich to tylko nazwy wybieralnych organów w innych krajach, ale są też takie, które podkreślają istotę samego pojęcia: *parlamentas, parlamentarizmas, Seimas, respublika, rinkimai, balsas, referendumas, plebiscitas, deputatas, parlamentaras, mandatas, rinkti, balsuoti, bolotiruotis, išrinkti* [parlament, parlamentarizm, Sejm, republika, wybory, głos, referendum, plebiscyt,

poseł, parlamentarzysta, mandat, wybierać, głosować, kandydować, wybrać]. Powyższe wyrazy mogą posłużyć do podsumowania najważniejszych cech demokracji: prawa obywateli do głosowania i wybierania najlepszych przedstawicieli do najważniejszego organu ustawodawczego, nadania im mandatu do uchwalania ustaw i innych aktów prawnych niezbędnych do wspierania wybranego przez obywateli w referendum ustroju; prawa do kandydowania w wyborach i udziału w rządzeniu państwem.

4. Koncept w świetle danych ankietowych

Bardzo ważne dla opisu konceptu są poglądy młodych ludzi na temat DEMOKRACJI. Aby dowiedzieć się, co to pojęcie oznacza dla młodzieży, studentom pierwszego i drugiego roku Uniwersytetu Wileńskiego zadano pytanie: „Kas yra tikroji DEMOKRATIJA?” [Czym jest prawdziwa DEMOKRACJA?]. Przeprowadzono wywiady ze 102 respondentami, 50 z nich studiowało nauki ścisłe, 52 – przyrodnicze i humanistyczne, 48 to mężczyźni, 54 – kobiety. Z odpowiedzi wybrano deskryptory, których udział procentowy rozłożył się w następujący sposób: *balsavimas* ‘głosowanie’ – 20,19%, *nuomonė* ‘opinia’ – 18,10%, *laisvė* ‘wolność’ – 10,05%, *lygybė* ‘równość’ – 9,4%, *valstybės valdymo forma* ‘forma rządów’ – 9,15%, *teisės* ‘prawa’ – 5,25%, *rinkimai* ‘wybory’ – 4,50%, *teisingumas* ‘sprawiedliwość’ – 3,60%, *politika* ‘polityka’ – 3,58%, *galimybė rinkti valdžią* ‘możliwość wyboru władzy’ – 2,93%.

Prawo do głosowania jest zatem ważne dla młodych ludzi, jako że mogą głosować w wyborach i wybrać najlepszą władzę, która zapewni równość, wolność i sprawiedliwość na demokratycznych podstawach. Ważnymi aspektami pojęcia DEMOKRACJI są prawa, możliwość wyrażania własnego zdania. Ponad 9% respondentów podkreśla, że demokracja jest formą rządów w państwie.

Inne deskryptory, takie jak: *parlamentas*, *istorijos pamoka*, *istorija*, *valdžia*, *mažumą teisių užtikrinimas*, *saugumas* [parlament, lekcja historii, historia, władza, zapewnienie praw mniejszości, bezpieczeństwo] nie stanowią 2%, jednak są mimo wszystko ważne dla młodzieży. Wynika z nich, że pojęcia DEMOKRACJI młodzież uczy się na lekcjach historii, utożsamia ją z organem ustawodawczym – parlamentem, władzą. Demokracja jako forma sprawowania rządów pozwala bezpiecznie czuć się w kraju, gwarantuje prawa mniejszości – a choć ten aspekt nie jest podkreślany przez wszystkich, dla

niektórych jest bardzo ważny, ponieważ pozwala mniejszościowym wspólnotom narodowym poczuć się na równi z innymi w kraju i pielegnować swoją kulturę i język.

W swoich odpowiedziach młodzi ludzie zawarli różne refleksje. Najczęściej podkreślali podstawowe wolności: *Demokratija, mano manymu, yra žmogaus laisvė rinktis, kaip gyventi, kaip atrodyti, kaip kalbėti, už ką balsuoti. Demokratija yra laisvė gyventi* (pabraukta studento) [Moim zdaniem demokracja to wolność wyboru, jak żyć, jak wyglądać, jak mówić, na kogo głosować. **Demokracja jest wolnością życia** (podkreślenie respondenta)]. *Kiekvienas žmogus gali turėti savo nuomonę* [Każdy może mieć swoje zdanie] – pisze autor innej odpowiedzi; ważne, by ta opinia została usłyszała, by wsłuchano się w nią. Młodzi ludzie chcą być istotni w procesie rządzenia państwem, ważna jest dla nich *balso svarba, nuomonės išgirdimas* [waga głosu i wysłuchanie opinii]. Czytając w różnych mediach o upadającej demokracji (o czym będzie mowa w dalszej części), studenci chcą, by: *Lietuvanepasuktų iš vakarietiško demokratijos kelio* [Litwa nie odwróciła się od zachodniej drogi demokracji], *žeby žmonėms daugiau būtų aiškinama, kas yra tikra demokratija* [ludziom lepiej wytłumaczono, czym jest prawdziwa demokracja], *žeby pojęcie DEMOKRACJI samprata nebūtų iškraipoma* [nie zostało wypaczone], *žeby politikai, pasinaudoję tuo, kad yra išrinkti ir jiems į rankas įduotas valstybės vairas, nepradėtų demokratijos keisti į diktatūrą* [politycy, wykorzystując fakt, że zostali wybrani i otrzymali w swoje ręce ster rządzenia państwem, nie zaczęli zamieniać demokracji w dyktaturę]. Bardzo ważne jest, że młodzi ludzie rozumieją potrzebę odpowiedzialnego głosowania. *Balsavimas ir jo atsakomybė* [głosowanie i związana z nim odpowiedzialność] zostały podkreślone w wielu odpowiedziach.

Należy zauważyć, że odpowiedzi studentów nie odzwierciedlają drugiego znaczenia demokracji, zawartego w słownikach, tj. studenci kojarzą pojęcie DEMOKRACJI tylko z życiem państwa.

5. Koncept w świetle wybranych tekstów

Wybór tekstów dotyczących pojęcia DEMOKRACJI nie jest duży. Oczywiście nie znajdziemy tego pojęcia w folklorze, bez którego nie jest możliwy żaden opis konceptu, ubogi byłby też korpus literatury. Najlepszym sposobem analizy jest wybór tekstów medialnych, w których politycy, politolodzy, dziennikarze i naukowcy z różnych dziedzin prezentują opinii publicznej swoje zdanie; wreszcie opinia

jest wyrażana również przez samo społeczeństwo. Warto zaznaczyć, że w tekstach również dominuje pogląd, że demokracja jest powiązana z rządzeniem państwem. Partie podkreślają w swoich programach, że pielęgnują demokrację jako wartość, nie precyzując tego jako rzeczy oczywistej, na przykład: *Lietuvos socialdemokratų partija (LSDP) yra politinė partija, jungianti socialdemokratinių pažiūrų Lietuvos Respublikos piliečius, siekiančius įgyvendinti Lietuvoje laisvę, demokratiją, socialinę teisingumą ir solidarumą* [Litewska Partia Socjaldemokratyczna (LSDP) jest partią polityczną zrzeszającą obywateli Republiki Litewskiej o poglądach socjaldemokratycznych, dążących do utrwalenia na Litwie wolności, demokracji, sprawiedliwości społecznej i solidarności]².

W ramach badania opracowano korpus 350 zastosowań, do analizy wybrano najbardziej wyraziste przykłady, ponieważ we wszystkich myśli są podobne: demokracja na Litwie jest bardzo ważna, ale częściej poszukuje się jej wad niż zalet. Przyczyny tego są różne, zostaną pokazane na przykładach.

5.1. Celowe jest rozpoczęcie od dyskursu polityków. Politycy, choć negatywnie oceniani przez część społeczeństwa, mają istotny wpływ na opinię, ich myśli są powtarzane lub krytykowane, nie pozostawiają obojętnym. Przewodniczący Sejmu Restytucyjnego, profesor Vytautas Landsbergis (podobnie jego wnuk, minister Gabriel Landsbergis), jest skłonny mówić o demokracji w kraju z teoretycznego punktu widzenia, podkreślać jej dobre cechy, co było głównym celem Sąjūdisu (litewskiej organizacji popierającej przemiany demokratyczne):

[1] *Gerbkim save ir **demokratiją** pasaulį, teisės pasaulį, už kurį toliau kovojame.*

[Sznujemy siebie i świat **demokracji**, świat prawa, o który walczymy dalej.] (V. Landsbergis, 2 VII 2021).

[2] ***Demokratija** vystėsi visuomenėms ir bendruomenėms kuriant principus bei taisykles, kurios formavo moralinę pamatą biologiniams išlikimui ir augimui, atsisakant egotizmo ir susinaikinimo.*

Demokracja ewoluowała, gdy społeczeństwa i wspólnoty wypracowały zasady i reguły, które stworzyły moralny fundament biologicznego przetrwania i rozwoju, wyrzekając się egoizmu i unicestwienia.] (V. Landsbergis, 28 XI 2013).

² <https://www.lsdpl.lt/apie/partijos-statutas/>

[3] *Demokratiųjų valstybių solidarumas yra stipriausias ginklas prieš totalitarinių režimų veiksmus, ne tik Europoje, bet ir visame pasaulyje.*

[Solidarność państw **demokratycznych** jest najsilniejszą bronią przeciwko działaniom režimów totalitarnych nie tylko w Europie, ale i na całym świecie.] (G. Landsbergis, 16 VII 2021).

Landsbergisowie przekonują zatem, że demokracja to świat prawa [1], w którym tworzone są zasady i reguły, kształtuje się moralna podstawa państwa [2], a państwo demokratyczne jest przeciwieństwem państwa totalitarnego [3].

Podobnie demokrację określa prezydent Dalia Grybauskaitė:

[4] *Geriausias jubiliejaus paminėjimas – mūsų pasiryžimas saugoti **demokratiją** bet kokiomis aplinkybėmis, kad Lietuva visada išliktų **demokratine** Respublika, kokia ją paskelbė Steigiamasis Seimas prieš šimtą metų.*

[Najlepszym upamiętnieniem tej rocznicy jest nasza determinacja, by chronić **demokrację** w każdych okolicznościach, aby Litwa na zawsze pozostała republiką **demokratyczną**, jak ogłosił sto lat temu Sejm Założycielski.] (Grybauskaitė, 15 V 2020).

[5] *Demokratija neįmanoma be tolerancijos ir pagarbos kiekvieno žmogaus teisėms ir laisvėms. Nuogąstavimais ir draudimais **demokratiųjų** vertybių neįtvirtinsi. Jas reikia išsiugdyti.*

Demokracja nie jest możliwa bez tolerancji i poszanowania wobec praw i wolności każdego człowieka. Narzekanie i zakazy nie ustanowią wartości **demokratycznych**. Trzeba je rozwijać.] (Grybauskaitė, 25 V 2009).

Ze słów prezydent wynika, że w demokracji niezbędna jest tolerancja, poszanowanie praw i wolności człowieka [5], właśnie taką formę rządów wybrały elity Litwy przed stu laty, powinniśmy jej chronić na wszelkie sposoby [4].

W mowach prezydenta Valdas Adamkus pojawia się myśl, że demokracji należy się nauczyć, nasza demokracja nie jest jeszcze taka, jak na Zachodzie [6], że jego celem w czasie sprawowania rządów było właśnie umocnienie demokracji w kraju [7]:

[6] *Išdrįstu pasakyti, kad galbūt mums dar trūksta tos vakarietiškos kultūros, **demokratijos**, apie kurią dažnai kalbame, bet dar ne pagal ją gyvename.*

[Śmiem twierdzić, że być może wciąż brakuje nam tej zachodniej kultury, **demokracji**, o której często mówimy, ale jeszcze zgodnie z nią nie żyjemy.] (Adamkus, 23 VI 2017).

[7] *Tikėjau, kad galiu padėti savo tautai eiti integracijos į Vakarų bendruomenę keliu, plėtoti **demokratiją** ir kelti visuomenės gerovę.*

[Wierzyłem, że mogę pomóc mojemu narodowi na drodze integracji ze wspólnotą zachodnią, w rozwijaniu **demokracji** i podnoszeniu dobrobytu społeczeństwa.] (Lopata, 1 VII 2014).

5.2. Społeczeństwo z zainteresowaniem śledzi myśli politologów. Dyskurs ten zawsze spotyka się z wieloma komentarzami, spostrzeżenia politologów są powtarzane przez polityków, na ich podstawie organizowane są dyskusje.

[8] ***Demokratijai** itin svarbus santūrumas, kai politikai nelaiko vienas kito priešais (greičiau konkurentais) ir nepiktinaudžiauja institucijomis, kad įgyvendintų savo siekius ir kerštus.*

[Dla **demokracji** kluczowy jest umiar, gdy politycy nie postrzegają siebie nawzajem jako przeciwników (a raczej konkurentów) i nie wykorzystują instytucji do realizacji swoich aspiracji i zemsty.] (Jastramskis, 8 I 2022).

[9] *Tiesioginė **demokratijos** sąvoka apibūdina tokį valdymo modelį, kai piliečiai tiesiogiai dalyvauja sprendimų priėmimo procese, savo valią išreiškdami referendumuose, plebiscituose ar apklausose.*

[Pojęcie **demokracji** bezpośrednio opisuje model rządzenia, w którym obywatele są bezpośrednio zaangażowani w proces podejmowania decyzji, wyrażając swoją wolę w referendumach, plebiscytach czy sondażach.] (Beržiūnas, 18 V 2021).

[10] ***Demokratiją** apibrėžia institucijos ir procedūros, kurios užtikrina, kad politiniai sprendimai, įstatymai, t. y. valstybės materija, priklauso nuo demos (visų piliečių, turinčių lygią balsavimo teisę) valios.*

Demokrację określają instytucje i procedury, które zapewniają, że decyzje polityczne, ustawy, tj. materia państwowa zależy od woli *demosu* (wszystkich obywateli z równymi prawami wyborczymi.) (Merkinaitė, 28 VII 2016).

Podane przykłady pokazują, że politolodzy starają się pokazać istotę demokracji jako modelu rządzenia, w którym wola obywateli jest najważniejsza. Wyraża się to w prawie do głosowania, w referendum, plebiscycie, sondażu [9, 10]. Mažvydas Jastramskis zwraca uwagę polityków na to, że po zdobyciu zaufania obywateli nie wolno im zapominać o najważniejszych elementach demokracji, że nie mogą wykorzystywać otrzymanej władzy do celów osobistych, zemsty, wzajemnych walk [8].

5.3. Dyskurs filozoficzny jest również bardzo ważny w życiu publicznym. Zawiera mniej refleksji teoretycznej, a więcej krytyki, dlatego dla niezadowolonej części społeczeństwa dyskurs ten jest jeszcze ważniejszy niż omówione wcześniej. Alvydas Jokūbaitis, jeden z najbardziej wpływowych obecnie przedstawicieli światopoglądu chrześcijańskiego, mówi tak:

[11] *Atrodo, kad pasaulis nebeturi rimtumo, paskendo internetiniuose plepauose ir tapo laisvas iki pamišimo. Tai peržengia **demokratijos** ribas.*

[Świat nie wydaje się już poważny, pogrążył się w internetowych gadkach i stał się wolny aż do szaleństwa. Tak przekracza granice **demokracji**.] (Jokubaitis, 8 IX 2021).

[12] ***Demokratija** yra tiesiog valdžios legitimavimo procedūra, o ne santvarka.*

Demokracja to po prostu procedura legitymizacji władzy, a nie ustrój.] (Jokubaitis, 27 VI 2018).

[13] ***Demokratija** pandemijos akivaizdoje perėjo prie nematomo viruso sukurtos diktatūros. Vos tik bus nugalėtas virusas, viskas sugrįš į savo vėžes iki naujo rimtesnio likimo išbandymo.*

Demokracja w obliczu pandemii przeszła do dyktatury stworzonej przez niewidzialnego wirusa. Gdy tylko wirus zostanie pokonany, wszystko wróci na właściwe tory, aż pojawi się nowe, poważniejsze wyzwanie.] (Jokubaitis, 29 IV 2020).

[14] *Lietuviškoji **demokratija** per trisdešimt pokomunistinių metų neperkūrė žmogaus santykio su savimi ir kitais. Kai tai buvo bandoma daryti, **demokratijos** palydove tapdavo į moralinį pakilimą nevedanti masinė kultūra. Mūsų **demokratija** ne tik neauga, bet pamažu vysta nuo nesibaigiančių atstovaujamosios **demokratijos** nesėkmių.*

[Litewska **demokracja** nie zmieniła relacji człowieka z samym sobą i z innymi w ciągu trzydziestu lat postkomunistycznych. Gdy podejmowano takie próby, satelitą **demokracji** stawała się kultura masowa, nieprowadząca do moralnego wzrostu. Nasza **demokracja** nie tylko nie rośnie, ale powoli upada w wyniku niekończących się niepowodzeń **demokracji** przedstawicielskiej.] (Jokubaitis, 18 V 2017).

Filozof w dzisiejszym życiu widzi przejawy zniekształconej demokracji. Demokracja gwarantuje prawa i wolności człowieka, ale nieograniczona wolność podważa zasady demokracji [11], gdyż jest nie do opanowania. Wydaje się, że demokracja staje się nie formą rządów, a procedurą legitymizacji władzy, przy czym szala przechyla się ostro na stronę władzy [12], prowadząc do dyktatury [13]. W opi-

nii Jokūbaitisa demokracja na Litwie „nie rośnie” z powodu ciągłych niepowodzeń, kultury masowej, niemożności wyrwania się z myślenia sowieckiego [14].

Młody filozof Linas Kojala zdaje się odpowiadać profesorowi, dlaczego demokracja z takim trudem toruje sobie drogę: obywatele powierzyli podejmowanie decyzji bardzo różnym myślącym osobom, sama demokracja nie jest przystosowana do szybkich kroków, wątpi w siebie, ma wiele słabości, praktycznie dalej pozostaje młodą formą rządów, trudno zbudować harmonijne relacje między prawami, wolnościami i „konkurencyjnymi wyborami”:

[15] *Demokratija turi nemažai silpnybių. Pirma, ji gali atrodyti chaotiška. Kadangi sprendimų priėmimo procese dalyvauja daugybė įvairiai mąstančių veikėjų, ima atrodyti, jog bendras sutarimas neįmanomas. Demokratinė sistema nėra natūraliai pritaikyta spartiems žingsniams. Galiausiai demokratija nuolatos abejoja savimi. Nėra lengva išsaugoti sistemą, kuri remiasi žmogaus teisėmis, žodžio ir sąžinės laisvės principais, konkurencingais rinkimais. Juk demokratija – prieš šimtmečius aprašyta, bet palyginti neseniai valstybių tarpe įsivyravusi valdymo forma.*

Demokracja ma wiele słabych stron. Po pierwsze, może wyglądać chaotycznie. Ponieważ w proces decyzyjny zaangażowanych jest wiele różnych osób, wydaje się, że konsensus nie jest możliwy. System **demokratyczny** nie jest naturalnie przystosowany do szybkiego działania. Wreszcie **demokracja** ciągle wątpi w siebie. Utrzymanie systemu opartego na prawach człowieka, zasadach wolności słowa i sumienia, konkurencyjnych wyborach nie jest łatwe. W końcu **demokracja** jest formą rządów opisaną przed wiekami, ale stosunkowo niedawno zaczęła umacniać się w państwach.] (Kojala, 9 VIII 2021).

Vytautas Radžvilas zauważa, że ludzie przestają ufać najważniejszym instytucjom państwa, partiom, od których oczekują zagwarantowania demokracji, dlatego zaczynają utożsamiać władzę z ustrojem i kwestionować samą demokrację:

[16] *Tiesiogine nusivylimu šalies politiniu gyvenimu išraiška tapo tolydžio didėjęs nepasitikėjimas pagrindinėmis valstybinės valdžios institucijomis, partijomis ir visa demokratine politine sistema.*

[Bezpośrednim wyrazem frustracji życiem politycznym kraju stał się wzrost nieufności do głównych instytucji państwowych, partii i całego **demokratycznego** systemu politycznego.] (Radžvilas, 29 XI 2011).

Ten sam problem – nieufność ludzi – widzi lewicowy filozof Andrius Bielskis. Prowadzi ona do zachwiania podstaw demokracji –

ludzie zaczynają głosować na tych, którzy obiecują to, czego nie da się osiągnąć i tak tworzy się błędne koło: obywatele wybierają nie tych, wybrani nie mogą dotrzymać obietnic, ludzie są rozczarowani władzą, a w kolejnych wyborach wybierają nowych „ratowników”:

[17] Žmonės nepasitiki politikais ir tradicinėmis partijomis, netiki svarbiausiomis **demokratijos** institucijomis ir renkasi balsuoti už tuos, kurie žada daryti tai, ko nedarys.

[Ludzie nie ufają politykom i tradycyjnym partiom, nie wierzą w najważniejsze instytucje **demokratyczne** i głosują na tych, którzy obiecują zrobić to, czego nie zrobią.] (Bielskis, 6 III 2020).

5.4. W mediach w kwestii demokracji często wypowiadają się również naukowcy z różnych dziedzin. **W dyskursie naukowym** dominuje krytyka wobec władzy, która nie rozumie zasad demokracji:

[18] *Bet europinė demokratija visuomet palieka ir kritikos galimybę. Tai vidinės laisvės teisė. Ir demokratijos pagrindas. Tai nėra saviplaka ar savęs menkinimo sindromas – tai brandžios pilietinės visuomenės ženklas.*

[Ale europejska **demokracja** zawsze uwzględnia możliwość krytyki. Jest to prawo do wewnętrznej wolności. I podstawa **demokracji**. To nie jest objaw samobiczowania czy samooczerniania – to oznaka dojrzałego społeczeństwa obywatelskiego.] (Kuolys, 12 VII 2019).

[19] *Liūdna, bet frazės apie „demokratijos plėtojimą ir stiprinimą“ partijų susitarime skamba taip pat ciniškai kaip Vladimiro Putino kalbose. Tą cinizmą dar labiau išryškina Seimo partijų sprendimas imtis savivalės – paminti Konstituciją, įstatymus ir sužlugdyti 320 tūkstančių piliečių inicijuotą referendumą.*

[Niestety, ale sformułowania o „rozwoju i umacnianiu **demokracji**” w porozumieniu partii brzmią równie cynicznie, jak przemówienia Władimira Putina. Ten cynizm potęguje jeszcze decyzja partii sejmowych o samowoli – podeptaniu Konstytucji, ustaw i zerwaniu referendum zainicjowanego przez 320 tys. obywateli.] (Kuolys, 12 VII 2019).

[20] *Ir su demokratija partnerystė turi tiek pat bendra kiek pirkimo-pardavimo kontraktas, nuomos įsipareigojimai ar pavidėjimo teisė: savaiame – nieko (šie dalykai puikiai galimi ir be demokratijos), nebent nedemokratiškai būtų ribota prieiga daliai piliečių prie jų, bet tai jau kitas, atskiras klausimas.*

[Partnerstwo z **demokracją** ma tyle samo wspólnego, co umowa kupna-sprzedaży, dzierżawy czy prawo spadkowe – nic (te rzeczy są możliwe bez **demokracji**), chyba że w sposób **niedemokratyczny** został ograniczony do nich dostęp niektórym obywatelom, ale to już inna, osobna kwestia.] (Vasiliauskaitė, 19 X 2020).

W swoich wystąpieniach Darius Kuolys podkreśla, że podstawą demokracji jest wewnętrzne prawo do wolności. W demokracji istnieje możliwość krytyki, ale nie jest to samobiczowanie czy samooczerzanie [18], a przejaw społeczeństwa obywatelskiego. Jednak władze traktują pojęcie DEMOKRACJI na swój sposób, rozumieją ją jako swoją nieograniczoną władzę, zaczynają umniejszać rolę obywateli, pozbawiać ich prawa do wyrażania poglądów za pomocą ważnego narzędzia utrwalania demokracji – referendum [19]. Nida Vasiliauskaitė, przedstawicielka lewicy, również mówi o zniekształconej koncepcji demokracji. Demokracja obejmuje wszystko, czego się chce, chociaż niektóre rzeczy nie mają nic wspólnego z wolą większości [20].

5.5. W dyskusjach słyszalny jest też głos **dziennikarzy**. To prawda, że w dyskusje włączają się tylko najbardziej doświadczeni, którzy starają się reagować na myśli wyrażane wcześniej przez różne grupy i kształtować opinię publiczną, wyjaśniać najważniejsze aspekty demokracji:

[21] *Demokratija yra taisyklės ir jų laikymasis. Nesilaikai taisyklių, šian dien net į padorų restoraną be galimybės paso nebepateksi.*

Demokracja to zasady i ich przestrzeganie. Jeśli nie będziesz przestrzegał zasad, dziś bez paszportu covidowego nie dostaniesz się nawet do porządnej restauracji.] (Valatka, 5 IX 2021).

[22] *Šiuolaikinės demokratijos modelį, įsigalėjusį po Antrojo pasaulinio karo ir iš esmės tarnavusį gerovės valstybės tikslams, praėjusio amžiaus paskutiniame ketvirtyje ėmė keisti neoliberalizmas.*

[Model współczesnej **demokracji**, który zapanował po II wojnie światowej i w zasadzie służył celom państwa dobrobytu, w ostatnim ćwierćwieczu ubiegłego wieku zaczął zastępować neoliberalizm.] (Laučius, 16 X 2018).

Rimvydas Valatka podkreśla, że demokracja to nie chaos czy anarchia – to pewne zasady, których należy przestrzegać [21]. Vladimir Laučius szuka przyczyn upadku demokracji. Jego zdaniem ten model rządzenia zaczął już w minionym wieku być zastępowany przez neoliberalizm i to właśnie w tym należy szukać powodów upadku idei demokracji [22].

5.6. Społeczeństwo reaguje na opinie naukowców, filozofów, politologów i dziennikarzy. Zwykle pojawia się reakcja na jakieś wydarzenie lub zjawisko, dla którego przykrywkę stanowi, w ocenie komentatorów, demokracja:

[23] *Aršiausi LGBT ir **demokratijos** „lyderiai“ nepajuto, kaip patys pavirtu tuo prieš ką kovojo: didžiaisiais diskriminatoriais [...].*

[Najbardziej zaciekli „przywódcy” LGBT i **demokracji** nie poczuli, że stali się tym, z czym walczyli: największymi dyskryminatorami [...].] (Lago, 3 III 2021).

[24] *Gyvename **demokratinėje** šalyje, kurioje kiekvienas turi teisę laisvai reikšti savo įsitikinimus, organizuoti savo renginius. O jei jau kalbame apie grėsmes **demokratijai**, verta susimąstyti, ar tikrai Kovo 11-osios eitynėse dalyvaujantys keliasdešimt skustagalvių yra pati didžiausia grėsmė?*

[Żyjemy w **demokratycznym** kraju, w którym każdy ma prawo do swobodnego wyrażania swoich przekonań, do organizowania własnych imprez. A skoro już mówimy o zagrożeniach dla **demokracji**, to warto się zastanowić, czy dziesiątki osób z ogolonymi głowami, które uczestniczą w marszu 11 marca to rzeczywiście największe zagrożenie?] (Švagžlys, 17 I 2013).

Widać, że demokrację od dyskryminacji dzieli tylko jeden krok, wszelka krytyka jest postrzegana jako niedemokratyczna [23], za zagrożenie dla demokracji zaczyna być uważane to, co gwarantuje demokracja – swobodne wyrażanie przekonań, organizowanie wydarzeń.

5.7. W dyskursie feministycznym równość jest kluczową cechą demokracji:

[25] *Jeigu prieš šimtą metų Lietuvos moterys nebūtų išsikovojusios teisės balsuoti, šiandien mes negalėtume vadintis iš tiesų **demokratine** visuomene. Kovodamos už savo balsavimo teises jos iš esmės iškovojo **demokratiją** visai Lietuvai.*

[Gdyby sto lat temu litewskie kobiety nie zdobyły prawa głosu, dziś nie moglibyśmy nazywać się prawdziwie **demokratycznym** społeczeństwem. Walcząc o swoje prawa wyborcze, w zasadzie zdobyły **demokrację** dla całej Litwy.] (Jankauskaitė, 23 XI 2023).

[26] *Tikra **demokratija** negali turėti „rasės“, socialinės klasės ar lyties požymių.*

[Prawdziwa **demokracja** nie może mieć cech „rasy”, klasy społecznej lub płci.] (Jankauskaitė, 19 II 2016).

[27] *Pakartosiu, bet pravartu prisiminti, kad nei laisvė, nei **demokratija**, nei kitos vertybės nenukrenta iš dangaus. Jas arba puoselėji, arba prarandi. Auga naujos kartos, kurios turi viską išmokti iš naujo.*

[Powtórzę, ale warto pamiętać, że ani wolność, ani **demokracja**, ani inne wartości nie spadają z nieba. Albo je pielęgnyjesz, albo je tracisz. Dorastają nowe pokolenia, które muszą uczyć się wszystkiego od nowa.] (Jankauskaitė, 11 XI 2018).

Tak więc według Margarity Jankauskaitė, jednej z najsłynniejszych feministek litewskich, podstawą demokracji jest całkowita równość [26], dopiero po zdobyciu przez kobiety prawa głosu Litwa stała się prawdziwie demokratycznym krajem [25], ale demokrację, podobnie jak inne wartości, należy pielęgnować, ugruntowywać przez każde pokolenie na nowo [27].

5.8. W dyskursach, w których mówi się o wewnętrznym porządku partii, zasadach życia zbiorowego, podkreśla się prawo do wyrażania własnej opinii, do dyskusji, np.:

[28] *Deja, Ramūnas Karbauskis demokratijos egzamino nebeišlaiko.*
[Niestety, Ramūnas Karbauskis nie zdał egzaminu z **demokracji**.] (Tomilinas, 2 VII 2021).

[29] *Mūsų kolektyvas dar neužaugo iki demokratijos principų.*
[Nasz zespół nie dorósł jeszcze do zasad **demokracji**.] (LNK žinios, 25 XII 2020).

6. Podsumowanie

Z analizy przedstawionych danych wynika, że dla Litwinów demokracja jest ustrojem politycznym, władzą zależną od społeczeństwa, zespołu, woli większości, osiąganą w wolnych wyborach, gdy decyzje podejmowane są na zasadzie konsensusu, zdanie każdego obywatela jest szanowane, zapewniona jest równość rasowa, płci i społeczna, wolności człowieka, dominuje tolerancja i sprawiedliwość, wszyscy obywatele czują się bezpiecznie i uczestniczą w rządzeniu państwem, zespołem, partią.

Dane systemowe, teksty medialne i sondaże pokazują następujące cechy semantyczne litewskiej DEMOKRACJI:

1. **Forma rządów**, obrana przed stu laty przez Sejm Założycielski. Władza należy do wybranych przedstawicieli. Faktycznie lub formalnie wynika to z woli większości społeczeństwa (wspólnoty). Wola obywateli wyrażana jest w wyborach, referendach czy plebiscytach. Obywatele mają prawo występować we własnym imieniu, swobodnie głosować i wybierać najlepszych przedstawicieli do najważniejszego organu ustawodawczego, tworzone są zasady i reguły oraz kształtuje się moralna podstawa państwa.

2. **Wspólnotowość.** Sami obywatele mają wpływ na podejmowane decyzje, ich opinie są brane pod uwagę, konsultuje się z nimi podstawowe kwestie dotyczące życia zarówno państwa, jak i zbiorowości czy partii. Chociaż toczą się dyskusje, poszukuje się punktów wspólnych, odczuwalne jest wzajemne zaufanie.
3. **Bezpieczeństwo obywateli.** W takim ustroju politycznym obywatele czują się bezpiecznie, ponieważ zagwarantowane są podstawowe prawa człowieka i mniejszości.
4. **Najważniejsze pielęgnowane wartości:** równość, wolność, sprawiedliwość, tolerancja.

Bibliografia

- Aleksandravičius Egidijus, 2008, *Prie laisvės dvidešimtmečio slenksčio: kodėl neįstengiame džiaugtis Lietuvos laimėjimais?*, „Akiračiai”, 3, s. 335–341.
- Arlauskas Saulius, Baublys Linas, Beinoravičius Darijus, Andrius Kaluina, Petkuvienė Rūta, Schambeckas Herbertas, Sokolovas Alfredas, Stoškus Krescencijus, Šlapkauskas Vytautas, Vaišvila Alfonsas, 2009, *Teisė ir demokratija. Demokratija Lietuvoje: tarp Vakarų ir Rytų*, Vilnius.
- Degutis Algirdas, 2010, *Kaip galima liberalizmo tironija*, Vilnius.
- Ermanytė Irena, 2003, *Antonimų žodynas*, Vilnius.
- Grigas Romualdas, 2001, *Tautinė savivoka*, Vilnius.
- Imbrasaitė Jūratė, Žilys Apoloninjus, Bartuškaitė Miglė, 2011, *Sovietinės sistemos vertinimas ir požiūris į demokratiją Lietuvoje*, „Filosofija. Sociologija” 22 (2), s. 106–114.
- Jokubaitis Alvydas, 2008, *Politika be vertybių*, Vilnius.
- Nefas Saulius, Smalskys Vainius, Šlapkauskas Vytautas, 2011, *Demokratija ir vietos bendruomenė Lietuvoje*, Vilnius.
- Norkus Zenonas, 2008, *Kokia demokratija, koks kapitalizmas? Pokomunistinė transformacija Lietuvoje lyginamosios istorinės sociologijos požiūriu*, Vilnius.
- Paulauskas Jonas, 1987, *Sisteminis lietuvių kalbos žodynas*, Vilnius [elektroninis variantas, 2015].
- Ragauskas Petras, 2016, *Demokratijos sampratos atspindžiai Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje*, Vilnius.
- Ramonaitė Ainė, Vinogradnaitė Inga, Žiliukaitė Rūta, Nevinskaitė Laima, Beresnevičiūtė Vida, 2006, *Neatrasta galia: Lietuvos pilietinės visuomenės žemėlapis*, Vilnius.
- Smetonienė Irena, 2022, *Ar tikrai žinome, kas telpa žodyje „demokratija“?*, „Pasaulio Lietuvis”, 16 XII 2022; <https://pasauliolietuvis.lt/ar-tikrai-zinome-kas-telpa-zodyje-demokratija/>.
- Spruogis Ernestas, 2002, *Šiuolaikinės demokratinės valstybės socialinė paskirtis ir funkcijos*; <https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/3649>.
- Spurga Saulius, 2012, *Demokratija ir pilietinė visuomenė nacionalinėse valstybėse ir Europos Sąjungoje. Vidurio ir Rytų Europos demokratizacija*, Vilnius.

Słowniki

Antonimų žodynas, Kalba; <https://ekalba.lt/antonimu-zodynas/apie/ANT%20%C4%AEvadas>; dostęp: 6 VII 2021.

DLKŽ – *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*; <https://lkiis.lki.lt/dabartinis>; dostęp: 6 VII 2021.

LKŽ – *Lietuvių kalbos žodynas*; <http://www.lkz.lt>; dostęp: 6 VII 2021.

Sisteminis lietuvių kalbos žodynas; <https://lkiis.lki.lt/sisteminis>; dostęp: 6 VII 2021.

TŽŽ – *Tarptautinių žodžių žodynas*; <https://tzz.lt/d/demokratija/>; dostęp: 6 VII 2021.

Źródła

Prasa

Adamkus Valdas, 2017, *Pagal vakarietišką demokratiją negyvename*; <https://klaipeda.diena.lt/naujienos/lietuva/politika/v-adamkus-pagal-vakarietiska-demokratija-negyvename-817451>; dostęp: 23 VI 2017.

Beržiūnas Valentinas, 2021, *Apie demokratiją Lietuvoje*; <https://www.delfi.lt/news/ringas/lit/valentinas-berziunas-apie-demokratija-lietuvoje-87193559>; dostęp: 18 V 2021.

Bielskis Andrius, 2020, *Apie demokratijos krizę*; <https://www.lrt.lt/naujienos/nuomones/3/1149137/andrius-bielskis-apie-demokratijos-krize>; dostęp: 6 III 2020.

Donskis Leonidas, *Atsitokėjimo ir lūžio metas*, Liberalų sąjūdis; <https://klaipedosliberalai.lt/l-donskio-blogas-atsitokejimo-ir-luzio-metas-2804/>; dostęp: 6 VII 2021.

Grybauskaitė Dalia, 2009, *Demokratija neįmanoma be tolerancijos ir pagarbos kiekvieno žmogaus teisėms ir laisvėms*; <https://hi-in.facebook.com/D.Grybauskaite/posts/185498516019>; dostęp: 25 V 2009.

Grybauskaitė Dalia, 2020, *Steigiamojo Seimo 100-metis ipareigoja saugoti demokratiją*; <https://grybauskaite.lrp.lt/lt/steigiamojo-seimo-100-metis-ipareigoja-saugoti-demokratija/32834>; dostęp: 15 V 2020.

Jankauskaitė Margarita, 2016, *Ar demokratija Lietuvoje turi lytį?*; https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/nuomones/margarita-jankauskaite-ar-demokratija-lietuvoje-turi-lyti-18-584395?copied&utm_medium=copied; dostęp: 19 II 2016.

Jankauskaitė Margarita, 2018, *Jokios vertybės nenukrenta iš dangaus*; <https://kauno.diena.lt/naujienos/laisvalaikis-ir-kultura/zvaigzdes-ir-pramogos/mjankauskaite-jokios-vertybes-nenukrenta-dangaus-888396>; dostęp: 11 XI 2018.

Jankauskaitė Margarita, b.d., *Preiš 100 metų moterys iškovojo demokratiją visai Lietuvai*; <https://www.lsdp.lt/m-jankauskaite-pries-100-metu-moterys-iskovojo-demokratija-visai-lietuvai/>; dostęp: 23 XI 2023.

Jastramskis, Mažvidas, 2020, *Kodėl svaidomės Kremliaus agentais, idiotais ir anti-valstybinėmis partijomis?*; <https://www.delfi.lt/news/ringas/lit/mazvydas-jastramskis-kodel-svaidomes-kremliaus-agentais-idiotais-ir-anti-valstybinemis-partijomis-83204677>; dostęp: 8 I 2022.

Jokubaitis Alvydas, 2017, *Nyksta ištikimybė Lietuvai*; <https://laisvavisuomene.lt/alvydas-jokubaitis-nyksta-istikimybė-lietuvai/>; dostęp: 18 V 2017.

Jokubaitis Alvydas, 2018, *Ar neatėjo laikas demokratiją pastatyti į savo vietą?*; <https://www.tspmi.vu.lt/komentarai/politikos-filosofas-jokubaitis-ar-neatejo-laikas-demokratija-pastatyti-savo-vieta/>; dostęp: 27 VI 2018.

- Jokubaitis Alvydas, 2020, *Reikalinga nuo intelektualų iliuzijų nepriklausanti Europos Sąjunga*, bernardinai.lt; <https://www.bernardinai.lt/2020-04-29-prof-a-jokubaitis-reikalinga-nuo-intelektualu-iliuziju-nepriklausanti-euro-pos-sajunga/>; dostep: 29 IV 2020.
- Jokubaitis Alvydas, 2021, *Jei katalikai reikalautų to paties, kaip homoseksualai, kultų skandalas*; <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/profesorius-jokubaitis-jei-katalikai-reikalautu-to-paties-kaip-homoseksualai-kiltu-skandalas-88135295>; dostep: 8 IX 2021.
- Karosas Justinas, 2011, *Mūsų demokratijos pamatų tikrinimas. I ir II dalys*; <https://www.delfi.lt/news/ringas/politics/jkarosas-musu-demokratijos-pamatu-tikrinimas-i-42464915>; dostep: 6 VII 2021.
- Kojala Linas, b.d., *Pasitikėkime demokratija*, Vilniaus Universitetas; <https://www.tspmi.vu.lt/komentarai/linas-kojala-pasitikekime-demokratija/>; dostep: 9 VIII 2021.
- Kukulas Valdemaras, 2011, *Pagaliau išsiaiškinkim savo tautybę*; <https://www.delfi.lt/news/ringas/lit/vkukulas-pagaliau-issiaiskinkim-savo-tautybe-43516487>; dostep: 6 VII 2021.
- Kuolys Darius, 2014, *Lietuvos resovietizacija pateikiama kaip europinis projektas*; <https://www.bernardinai.lt/2014-04-09-darius-kuolys-valdzia-tyciojasi-is-visuomenes/>; dostep: 12 VII 2019.
- Lago Jurga, 2012, „*Ir pavojingiausia išsigimusiam pasauliui tampa... demokratija*“; <https://ve.lt/naujienos/nuomones/nuomones/jurga-lago-ir-pavojingiausia-issigimusiam-pasauliui-tampa-demokratija-1860138>; dostep: 3 III 2021.
- Landsbergis Gabrieliūs, 2021a, *Demokratinės valstybės turi vieną ginklą prieš totalitarinių režimų veiksmus. Skaitykite daugiau*; <https://www.urm.lt/naujienos/141/g.-landsbergis-demokratinu-valstybiu-solidarumas-yra-stipriausias-ginklas-pries-totalitariniu-rezimu-veiksmus:24668>; dostep: 16 VII 2021.
- Landsbergis Vytautas, 2013, *Demokratija pasaulyje*; <http://www.landsbergis.lt/articles/view/1846>; dostep: 28 XI 2013.
- Landsbergis Vytautas, 2021b, *Esame dalis sunkiai kuriamo demokratijos pasaulio*, Pozicija; <https://www.lrt.lt/naujienos/pozicija/679/1458061/vytautas-landsbergis-esame-dali-sunkiai-kuriamo-demokratijos-pasaulio>; dostep: 2 VII 2021.
- Laučius Vladimiras, 2011, *Politikai paniškai bijo teisės balsuoti internete*; <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/politikai-paniskai-bijo-teises-balsuoti-internetu-43915861>; dostep: 6 VII 2021.
- Laučius Vladimiras, 2018, *Demokratinio kapitalizmo saulėlydis*, Tamsieji amžiai; <https://www.lrt.lt/naujienos/nuomones/3/230552/v-laucius-demokratinio-kapitalizmo-saulelydis-tamsieji-amziai>; dostep: 16 X 2018.
- LNK žinios, *Darbuotoją atleido, nes blogai pasijutusi anksčiau išėjo iš darbo: situaciją aiškinaši Darbo inspekcija*; <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/darbuotoja-atleido-nes-blogai-pasijutusi-anksciau-isejo-is-darbo-situacija-aiskinasi-darbo-inspekcija-86024991>; dostep: 25 XII 2020.
- Lopata Raimundus, 2014, *Prezidento Valdo Adamkaus istorijos samprata (II)*; https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/istorija/raimundas-lopata-prezidento-valdo-adamkaus-istorijos-samprata-ii-582-437468?copied&utm_medium=copied; dostep: 1 VII 2014.
- Mažvydas Jastramskis, 2020, *Kodėl svaidomės Kremliaus agentais, idiotais ir anti-valstybinėmis partijomis?*; <https://www.delfi.lt/news/ringas/lit/mazvydas-jastramskis-kodel-svaidomes-kremliaus-agentais-idiotais-ir-anti-valstybinemis-partijomis/>

- das-jastramskis-kodel-svaidomes-kremliaus-agentais-idiotais-ir-anti-valstybinemis-partijomis-83204677; dostęp: 8 I 2022.
- Merkinaitė Simona, 2016, *Kas blogai su demokratija, arba Kaip mes mąstome apie politiką?*; <https://www.bernardinai.lt/2016-07-25-kas-blogai-su-demokratija-arba-kaip-mes-mastome-apie-politika-i/>; dostęp: 28 VII 2016.
- Radžvilas Vitautas, 2008, *Isiurbiantis globalizmo sukury: mitas ar realybė*; <https://www.lrytas.lt/kultura/literatura/2008/03/28/news/lrytas-lt-paskaita-1-v-radzvilas-isiurbiantis-globalizmo-sukury-mitas-ar-realybe-paskaitos-garso-irasas-video-nuotra-5912213/amp/>; dostęp: 29 XI 2011.
- Radžvilas Vytautas, 2011, *Liberali demokratija, gobalizacija ir demokratijos perspektyvos Lietuvoje*, Pro Patria; <https://www.propatria.lt/2011/11/vytautas-radzvilas-liberali-demokratija.html>; dostęp: 29 XI 2011.
- Švagžlys Jonas, 2013, *Diskusija. Kovo 11-osios eitynės – grėsmė Lietuvos demokratijai*; <https://www.bernardinai.lt/2013-01-17-diskusija-jonas-svagzlys-kovo-11-osios-eitynes-gresme-lietuvos-demokratijai/>; dostęp: 17 I 2013.
- Tomilinas Tomas, 2021, *Partijos rūstybės sulaukęs Tomilinas: deja, Ramūnas Karbauskis demokratijos egzamino nebeišlaiko*; <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1442328/partijos-rustybes-sulaukes-tomilinas-deja-ramunas-karbauskis-demokratijos-egzamino-nebeislaiko>; dostęp: 2 VII 2021.
- Valatka Rimvydas, 2021, *Su fuckais ir matais – į šlovę*; <https://www.delfi.lt/news/ringas/lit/rimvydas-valatka-su-fuckais-ir-matais-i-slove-88114323>; dostęp: 5 IX 2021.
- Vasiliauskaite Nida, 2021, *Rimtas, realus, tiesioginis pavojus demokratijai kyla iš viršaus, ne iš apačios*; <https://tiesos.lt/nida-vasiliauskaite-rimtas-realus-tiesioginis-pavojus-demokratijai-kyla-is-virsaus-ne-is-apacios/>; dostęp: 19 X 2020.

DEMOCRACY in Lithuanian Discourse

Lithuanians view democracy as a political system, a form of government that depends on society and the will of the majority: democracy is achieved through free elections; decisions are taken by consensus; opinion of every citizen is respected; racial, gender and social equality and human freedoms are ensured. Tolerance and justice prevail in democracy and all the citizens feel safe and participate in the government of their state, collective or political party.

Lithuanians have firmly chosen the path of governing the state according to principles of Western democracy. Although they know and endeavour to nurture its main values, democracy in Lithuania is still an aspiration: it has to be learnt and it is different than in the West. The elites have been trying to identify the reasons why democracy is difficult to achieve in society; one of them are the ambitions of those in power to use democracy for personal goals, revenge and fights. Society is frustrated by constant failures and the spread of neoliberal ideas, but its members are unable to liberate themselves from the Soviet way of thinking. At present, democracy is associated with a number of things that have nothing to do with it. It is frequently forgotten that democracy is not chaos or anarchy; unlimited liberty violates the principles of democracy and becomes uncontrollable – democracy involves certain rules which have to be followed.